

PUIDEN VÄKEÄ

Puut sekä puusta valmistetut taikaesineet olivat tärkeässä roolissa vanhoissa suomalaisissa kansanuskomuksissa.

Teksti TUOMO KESÄLÄINEN | *Kuvitus* AINO SAARIKIVI

Kun lepän kuori vaurioituu tai puun katkaisee, vaurioitunut kohta alkaa nopeasti verestää ja saada pintaansa punaisen sävyjä. Entisaikaan kansa yhdisti punertuvan lepän vereen ja sitä mukaa ihmisen sieluun. Puuta pidettiin eräänlaisena vainajienpuuna.

Kansanrunoudessa leppä-sanaa on käytetty veren synonyymina. Esimerkiksi karhunkaatajien kerrotaan juoneen pyhän eläimen surmaamisen jälkeen voimia antavaa ”karhunleppää” eli tuoretta karhunverta.

Lepän arvostuksesta kertoo myös se, että suomalaisista taikamenoista säilyneiden tietojen mukaan yleisin taioissa käytetty esine on lepystä valmistettu pahkakuppi. Leppää pidettiin tiettävästi vielä 1800-luvulla maagisena ja voimallisena puulajina.

Avuksi taikojen tekoon

Menneiden aikojen Suomessa joitakin puita ja puun osia on pidetty sellaisenaan taika-

voimaisina. Toiset taas toimivat välikappaleena taian vaikutuksen kohdentamisessa.

Puulajin lisäksi taikakalun valmistukseen tarvittavan aineksen valintaan liittyi muitakin vaatimuksia. Puuaines piti esimerkiksi ottaa pohjoisrinteellä kasvavasta puusta tai yhdestä juuresta kasvavasta kolmihaaraisesta puusta. Ainekset pyrittiin myös hakemaan mahdollisimman voimallisesta paikasta.

Vanhassa kansanuskossa kaikilla puilla oli omat haltijansa, kuten katajan Katajatar ja männyn Hongatar. Haltijoiden apua tarvittiin taikojen tekoon, ja niitä lähestyttiin eri syistä ja erityisin loitsurunoin ja rituaalein.

”Katajanhaltijat olivat kaikkein kauneinta väkeä”, kirjoittaa **Kaarle Krohn** vuonna 1915 julkaistussa teoksessaan Suomalaisten runojen uskonto. Samalla hän kertoi tarkat mutta monimutkaiset ohjeet katajanhaltijan näkemiseen.

Pahkaa paiseisiin

Lepän ohella esimerkiksi pihlajia pidettiin taikavoimaisina ja pyhinäkin puina.

Erityistä arvoa annettiin myös erilaisille poikkeavuuksille, kuten metsäpuiden erikoismuodoille sekä erikoisen näköisille ja muotoisille pahkoille ja tuulenpesille.

Uskomuksissa ja taioissa kuvastuvat selkeät miellelytyvät. Esimerkiksi ihopaiseiden parantamistaikeiden apuna käytettiin pahkaa, joka hoidettavan paiseen lailla on puun kasvannainen.

Mutaatioiden ja tautien muokkaamien puiden lisäksi myös luonnonvoimien muokkaamat kuten metsäpalon hiilyllyttämät tai salaman runtelemat puut koettiin voimallisina.

Parhaiten tunnetaan melko yleisesti esiintyvien erikoispuiden kuten tapionpöytäkuusten ja käärmekeuusten käyttö.

Tapionpöydällä uhrattiin

”Tapionpöytä oli metsästäjien pyhä paikka”, kertoo kuopiolainen kansanperinteen tallentaja **Aimo Kejonen**.

”Kun nuori poika, josta tahdottiin saada hyvä lintumies, oli ampunut ensimmäisen lintunsa, saalis vietiin tapionpöydän luokse ja valmistettiin siinä ateriaksi.”

”Osa linnusta valmistetusta ateriasta uhrattiin pöytäkuusen juurelle, osan poika sekä paikalla olevat kummit söivät uhriateriana. Mukana seremoniassa oli viinaa ja olutta, josta annettiin uhriryyppyjä sekä kuuselle että metsämieheksi tulevalle pojalle.”

Kejonen muistaa myös uskomuksia, joiden mukaan tapionpöytäkuusella voitiin poistaa aseeseen kohdistetut kiroukset.

”Kirouksella pilattu ase voitiin jälleen saada hyväksi tuomalla se tapionpöydän luokse ja pujottelemalla sitä kuusen oksien lomitse kolme kertaa myötäpäivään ja kolme kertaa vastapäivään, ensin oksan ali, sitten yli ja niin edelleen. Sen jälkeen aseella ammuttiin yksi laukaus, ja näin se oli vapautunut kirouksesta.”

Voimallista pihkavoidetta

Myös kuusenpihkaa on käytetty useisiin tarkoituksiin, esimerkiksi purupihkana ja lääkevoiteena. Nykyään kuusenpihkavoide on Fimean eli entisen Lääkelaitoksen hyväksymä ihonhoitotuote.

Tavallista pihkavoidetta kykeni valmistamaan kuka tahansa. Kun taas tarvittiin erityisen voimallista voidetta, käännyttiin tietäjien puoleen. Tietäjä etsi erikoisen puun, kuten käärmekeu-

kuusen. ”Kun haluttiin tehdä erityisen voimallista pihkavoidetta, tarveaineet hankittiin käärmekeuudesta. Käärmekeuusen pihkassa oli uskomusten mukaan käärmeenkähyjä mukana”, Kejonen tietää.

Palkittu kansanperinteen tallentaja Kejonen kertoo myös, miten vaivoja hoidettiin koivun tuulenpesien avulla.

”Tuulenpesällä voitiin suoraan painella hoidettavaa aluetta, tai tuulenpesä voitiin polttaa ja siitä saatua tuhkaa sekoittaa rasvaan ja valmistaa siitä voidetta. Tuulenpesätuhkasta valmistettiin myös lääkejuomia.” ●

Oikotie taikakaluun

Ehkä tunnetuin puinen taikakalu on umpipuu. Umpipuusta puhutaan, kun puu on kasvanut käkkyrään niin, että siihen on syntynyt umpinainen silmukka.

Esimerkiksi kipeää kättä voitiin hoitaa pujottelemalla sitä umpipuun silmukasta. Uskottiin, että kipu jää puuhun kiinni. Myös hoitokylpyjen vesiä tehtiin voimalliseksi kaatamalla vesi tietyn monta kertaa umpipuun läpi.

Joskus tietäjien tiedetään turvautuneen oikotiehen. ”Tietäjä saattoi valita metsästä sopivan puun ja solmia sen latvaan lenkin. Parinkymmenen vuoden päästä siinä olisi umpipuu taikakaluksi”, Kejonen naurahtaa.